

A CONSERVACIÓN DO ARBOREDO NA MEMÓRIA AGRONÓMICA DE ANTONIO VALENZUELA

Por Xosé A. Fraga Vázquez

O naturalista Antónío Valenzuela, profesor de Historia Natural no Instituto de Pontevedra, defendeu a meados do século pasado a conservación do patrimonio forestal; os seus argumentos, tantos anos despois, manteñen certa vixencia.

Antónío Valenzuela e Ozores (Santiago, 1819-Pontevedra, 1866) foi un home de profundas conviccións liberais, participando, como moitos dos seus correligionarios, na loita contra o carlismo; participou como voluntario no Batallón provincial de Santiago e estivo destinado en Ourense, como subtenente; ao remate da guerra deixou as actividades militares e rematou os estudos de Dereito en Santiago, onde acadou o doutorado en 1845. Apesar dos anteditos estudos, Valenzuela interesouse polas Ciencias Naturais, especialmente a Xeoloxía. Nomeado *regente* de Historia Natural da Universidade o 29 de outubro de 1846, fixo estudos pola zona de Lalín e obtivo, por oposición, en 1847, a cátedra de Historia Natural do Instituto de Santiago, do que pasou ó de Pontevedra. As súas ideas liberais e os sucesos de 1848 lévano a renunciar e adicase a percorrer e estudar a provincia de Pontevedra; desta pescuda sairá a *Memoria geognóstica* (VALENZUELA, 1856), texto co que acadou o premio de 1855 da Academia das Ciencias de Madrid, nomeamento de sócio e un premio en metálico.

En 1853 volta ao labor docente no Instituto de Pontevedra, onde se fixo cargo de Historia Natural e, en diversos momentos, como profesor substituto de Fisi-

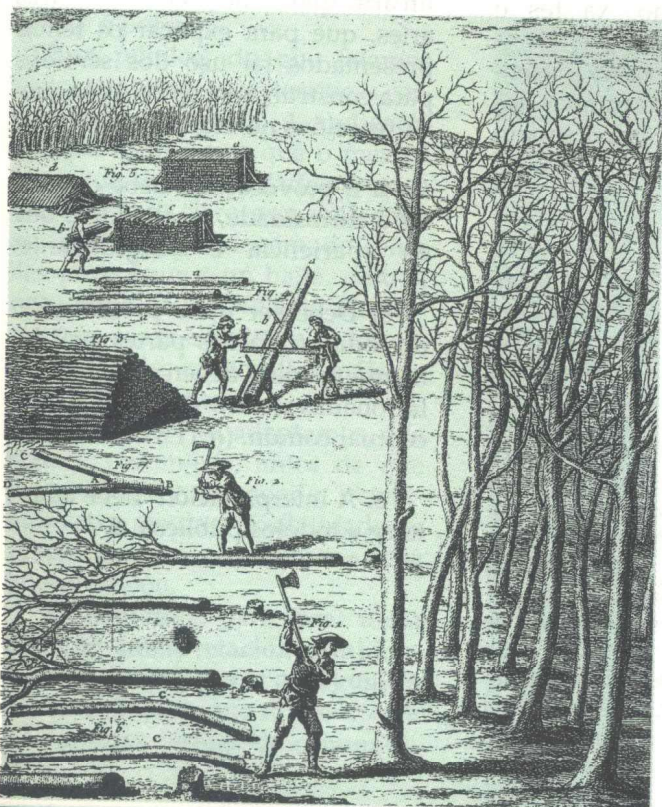
ca e Química e, mesmo, de Agricultura. Impulsor do xornal pontevedrés "El Progreso", cesou no Instituto por falecemento o 23 de febreiro de 1866; o seu labor docente pontevedrés fica recollida en FRAGA VAZQUEZ, en prensa.

Valenzuela prestou atención aos temas agrícolas; colaborou coas actividades e publicacións da *Sociedad Económica de Amigos del País* de Santiago; tivo unha importante participación nos debates e actividades relacionados coa situación da agricultura galega da época, cuestión tratada en FERNANDEZ PRIETO, 1992. Segundo este autor, Valenzuela, como o resto do grupo de técnicos (Planellas, Antónío Casares, ...), amósase claro partidario de aplicar a Ciencia á Agricultura; sobre o tema pecuario, propón diversas melloras e entende a mellora gandeira como unha selección da raza do país. Participou na Exposición agrícola de Santiago de 1858; acadou o primeiro premio pola súa notábel colección mineralóxica. Inventou o *diadisímetro* para medir permeabilidade dos terreos; tamén introduce na Galiza o cultivo *igaume* de China.

A *Memoria agronómica o Consideraciones sobre el mejoramiento forestal, práctico y pecuario de la provincia de Pontevedra* (VALENZUELA, 1865) é un extenso e completo traballo premiado pola Deputación provincial pontevedresa. Contén o texto que motiva o noso comentario neste artigo. O seu título é *Importancia del arbolado. Vicios de que adolece su cultivo. Especies que conviene fomentar o introducir en cada partido*.

Valenzuela inicia a súa exposición sinalando a dobre misión das árbores, *uns dos máis útiles productos naturales que pueden contribuir a la riqueza de un país*; por unha banda, desde un punto de vista práctico, de progreso material, moi caro para os liberais da época, entende as árbores como unha importante fonte de recursos, *tesoro inagotable de primeras materias para las artes y la industria*. Asemade, e isto pode ser o que máis nos interesa salienta aquí, salienta o papel das árbores como un elemento básico para a conservación do máis *indispensable agente del organismo vegetal* (VALENZUELA, 1865: 47), ou sexa, para manter o *equilibrio benéfico* da Natureza.

Explica algo o papel da masa forestal no equilibrio natural, como conservadora e reguladora das augas e do clima. Recurrindo a exemplos históricos, e aos comentarios dalguns autores como Humboldt, atribuí certos casos de diminución de auga e cambios de clima nalgúns zonas á destrución dos seus bosques. Fronte á desforestación que observa recomenda ao agricultor, *tantas veces angustiado cuando la sequedad de algunas semanas quema sus campos, que aquellos días pueden convertirse en*

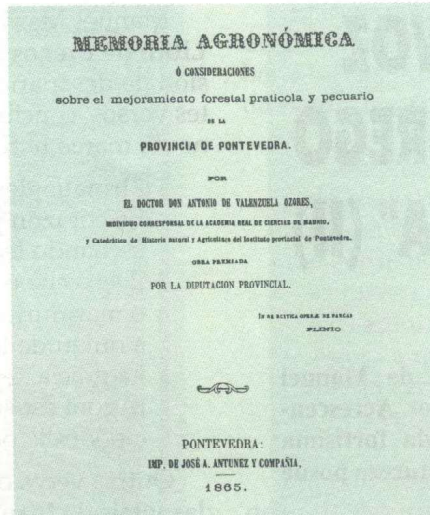

O meio natural na historia

meses si continua talando y no repoblando sus arboledas y que si un día (...) quisiera cubrir de nuevo las cimas de sus montes y las pendientes con aquellos protectores de la inapreciable humedad de nuestro clima, sería tarde ya ... (VALENZUELA, 1865: 50).

Ollamos como o noso naturalista tenta de convencer e animar ao agricultor no coidado e renovación dos arboredos. Sinala que o cultivo forestal é compátibel co uso agrícola habitual e que *el arbolado se presta a todas las alturas y a todas las exposiciones*. Mais, o problema non reside, segundo Valenzuela, só na deforestación; fai unha descrición xeral do estado dos bosques da provincia de Pontevedra e laiase do deficiente coidado con que tratan os lábregos aos arboredos; coida que non se aplican os coñecimentos da moderna silvicultura (*inmensos vacios que deja la silvicultura de Pontevedra*).

Propón repoblar nuestros bosques con las especies arbóreas que han dado mejores resultados en países análogos al nuestro, y aceptar para ellas lo mismo que para las especies indigenas las mejoras que recomienda la ciencia moderna en el cultivo (VALENZUELA, 1865: 59); o primeiro paso será examinar ás especies que con ven-

taja poderán introducirse, para o que é preciso estudalas, e coñecer as condicións de clima e solo de cada localidade.

Enfrontado a esa tarefa de información, Valenzuela describe diferentes especies arbóreas e posibilidades de aclimatación na provincia. Mesmo, ordena o territorio provincial por zonas, desde o mar cara aos lugares altos, e describe as características de cada unha e das árbores axeitadas.

As posicións de Valenzuela amosan o interese dos liberais galegos da época polo desenvolvemento

do material do país, a explotación dos recursos, que se entendía como sinónimo de progreso. Mais, ollamos como o noso naturalista é quen de comprender e defender unha explotación que teña conta da conservación dos arboredos, do meio natural. Por outra banda, o texto comentado reflicte o paternalismo ilustrado característico de persoalidades como Valenzuela, atribuíndo á ignorancia e incultura dos agricultores un papel excesivo no atraso da correcta explotación e coidado do meio natural; fican fóra da análise elementos tan decisivos como o das relacións sociais, o papel das institucións,...

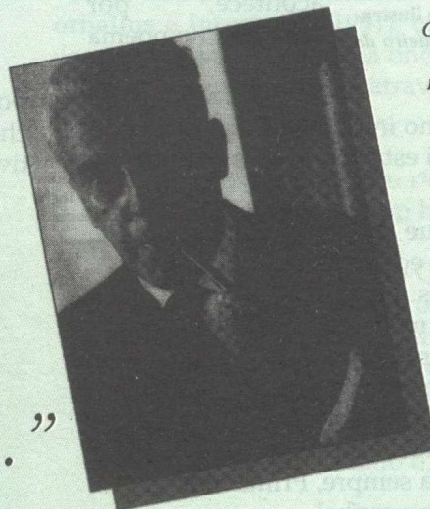
Bibliografía

FERNÁNDEZ PRIETO, L. (1992). *Lábregos con Ciencia. Estado, sociedade e innovación tecnolóxica na agricultura galega, 1850-1939*. Vigo, Edcs. Xerais.

FRAGA VÁZQUEZ, X. A. (en prensa). Historia do Instituto de Pontevedra. As Ciencias Naturais. 1845-1936. Revista de Estudios Provinciais. Pontevedra.

VALENZUELA OZORES, A. (1856) Memoria Geognóstica-Agrícola sobre la provincia de Pontevedra. *Memorias Real Academia Ciencias*, IV, 1856: 1-114, 2 lms.; (1865). *Memoria agronómica o Consideraciones sobre el mejoramiento forestal, practicola y pecuario de la provincia de Pontevedra*. Pontevedra, J. A. Antúnez, 274 pp + 1f.

Rafael Dieste
"Era un tempo
de entusiasmo..."

Coa colaboración de:

LUÍS REI NÚÑEZ
PILAR PALLARÉS
ANTÓN CAPELÁN
LUÍS ALONSO GIRGADO
XOSÉ LUÍS AXEITOS
MANUEL AZNAR SOLER
EUGENIO OTERO URTAZA
CLAUDIO RODRÍGUEZ FER
EUGENIO FERNÁNDEZ GRANELL
MARGA ROMERO
GABRIEL ZAID
CARMÉ SUEIRAS ROMERO
MARIA DÍAZ MARZO
MARIA BUCETA FERNÁNDEZ
CARLOS GURMÉNDEZ
FRANCISCO PILLADO MAYOR
FERNANDO M. VILANOVA
JAVIER ALFAYA
ALFONSO EIRÉ

Proximamente á venda

A NOSA TERRA

A NOSA CULTURA 15